अष्टावरानित्येतद्व्याचष्टे अष्टाविति शतशब्दार्थःप्राग्वत् अयमर्थः सप्तांगएकोनविंशतिमुखइतिजाग्रत्स्वप्नयोस्तुल्यवच्छ्रवणात्सप्तजाग्रदवस्थापंचभूतात्मकःस्थूलदेहःशब्दादिपंचकंचअस्यद्रष्टुःअंगमिवांगं स्वरूपभूतमपिअविद्यादर्पणेनमुखवत्पराक्त्वंप्रापितस्यसतःप्राग्रयेएकोनविंशतिः दशेंद्रियाणिप्राणपंचकंमनोबुद्ध्यहंकारचित्तचतुष्टयं चेतिमुखानीवप्राप्तिद्वाराणि अविद्याकामकर्मात्मकस्त्रिंशकःसंघातःजाग्रद्वत्स्वप्नेपितुल्यइति यान्यष्टावुक्तानितान्येवषष्टिशतानीतियोजना यदात्वविद्यादित्रयंत्रिंशकात्पृथग्गण्यते तदापिसर्वेषामाद्यत्र्याषट्षष्टिःसुषुप्तौच आनंदभुक्चेतोमुखइतिश्रुतेःभोग्यआनंदःभोगसाधनंचेतिद्वयंचेत्षट्षष्टिःतदात्वजुतरएवार्थः एतानिमहाद्युतीनांपूर्णप्रकाशानामात्मविदांमनोविरुद्धानिमनसैवविशेषेणरुद्धानिमूढदृष्ट्यापृथग्भूतान्यपिविदुषांमनोमात्राण्येवेत्यर्थः सेयंशुक्लस्यवर्णस्यगतिःसंक्षेपेण त्रीणि जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्याख्यानिरुद्धानिचेच्छिवमद्वैतंचतुर्थमन्यंते सआत्मासविज्ञेयइतिश्रुतिप्रसिद्धस्यतुर्यस्यप्राप्तिः एवशब्देनत्रयरोधात्मिकैवतुर्यप्राप्तिःतुर्यस्यप्रत्यक्त्वेनाप्राप्यत्वात् ॥ ४६॥ एवंविदोजीवन्मुक्तस्या

अष्टौचषष्टिंचशतानिचैवमनोविरुद्धानिमहाद्युतीनां ॥ शुक्लस्यवर्णस्यपरागतिर्यात्रीण्येवरुद्धानिमहानुभाव ॥४६॥ संहारविक्षेपमनिष्टमेकंचत्वारिचान्यानिवसत्यनीशः ॥ षष्ठस्यवर्णस्यपरागतिर्यासिद्धावसिद्धस्यगतक्लमस्य ॥ ४७॥ सप्तोत्तरंतत्रवसत्यनीशःसंहारविक्षेपशतंसशेषं ॥ तस्मादुपावृत्यमनुष्यलोकेततोमहान्मानुषतामुपैति ॥ ४८ ॥

पिप्रारब्धकर्मभोगस्यापरिहार्यत्वमाह संहारेति एकंसंहारविक्षेपशतंअनिष्टंवसतीति एकंभोगायारब्धंजन्मदृष्टिसृष्ट्यभिप्रायेणलयोदयशतात्मकंइहदेहेवसतीत्यध्यावृत्त्ययोज्यं अस्यैवयोगिनःक्रममुक्तिमाह चत्वारीति अनीशःयोगैश्वर्योपस्थापितान्दिव्यान्भोगांस्त्यक्तुमसमर्थोयोगीअन्यानिचत्वारिमहर्जनस्तपःसत्यलोकाख्यानियोगबलतारतम्येनऐश्वर्यतारतम्यवंतिक्रममुक्तिस्थानानिवसति अधिवसति वासेनिमित्तमाह षष्ठस्येति यागतिःसत्वशुद्ध्यात्मिकातस्याःसिद्धावपिअसिद्धस्यशुद्धब्रह्मसाक्षात्कारेणजीवन्मुक्ततामप्राप्तस्य गतक्लमस्यनष्टरागादिदोषस्ययोगसिद्धोपिब्रह्मात्मैक्यज्ञानाल्क्रममुक्तिभाग्भवतीत्यर्थः ॥४७॥योगभ्रष्टगतिमाह सप्तेति अनीशःसम्यग्योगमनुष्ठातुमशक्तः तत्रपरोक्षत्वेननिर्दिष्टेस्वर्गलोके सप्तपूर्वोक्तानिश्रोत्रादिपंचकंमनोबुद्धीचतानिउत्तराणिसत्वोत्कर्षबलेनउत्कृष्टानियस्मिन् तादृशंसंहारविक्षेपशतंसशेषंकर्मशेषसहितं ध्येयब्रह्मसाक्षात्कारेहि तद्यथैषीकातूलमग्नौप्रोतंप्रदूयेतैवंहास्यसर्वेपाप्मानःप्रदूयंतइतिनिःशेषपापंदाहश्रुतेस्ततःप्रागारब्धयोगस्ययोगिनःकर्मशेषमस्तीतियुक्तं शुद्धकर्मासन्योगीप्राग्योगसिद्धेर्मृतश्चेत्भुवोलोकंस्वर्लोकंचगच्छतीत्यर्थः ततश्चमानुषंजन्मप्राप्यमहान्कुलशीलविद्यादिनापूज्योभवति ॥ ४८ ॥

Digitized by Google